

Chryšcijanskaja DUMKA

BIELARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC

Svajho nia ĉuracca i paznavaĉ ĉuĵoje!

Svajho nia čuraca i pazna-
vač čužoje, abo j naadvaret—
svajo paznavać i nia čuracca
čužoha—heta staraja daznana-
ja praŭda. Brać jaje da serca i
pravodzić u žyćcio nadta-ž
treba nam Bielarusam. My,
jak viedama, padlahajem pad
uplyvy kultury polskaj i rasiej-
skaj. Hetyja ŭplyvy na mno-
hich Bielarusaŭ tak silna pa-
dziejeli i dziejać dalej, što ja-
ny żyvuć u poŭnaj supiareč-
naści z henaj, wykazanaj u za-
hałoŭku, praŭdaj.

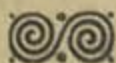
Mnoha jość siańnia Bielarusaŭ, u niekatorym značeńni navat nacyjanalna švieda mych, bo jany siabie ličać Bielarusami, ale jakija ŭščiaž trymajucca polskaj kultury z jaŭnaj kryŭdaj dla bielaruskaŭŭ. Jany znajuć polskuju litaturu, historyju, palityku i inš., a ab Bielarusi časta nia znajuć prosta ničoha i nia rupiacca paznać. Hetak ich ačaravała polskaja kultura. Dobra! Ale-ž nia možna tak-ža zabyvacca ab sabie, ab svaim narodzie, ab svajej kultury i ab patrebach svajho narodu.

Toje-ž samaje dziejecca i z druhoha boku. Jość u biełaruskim narodzie niamala Biełarusaŭ, jakija bliżej jość pa-

znaŭsya z kulturaj rasiejskaj i jakija tak hetaj kulturaj zava-
rožany, što, na słavach nie vy-
rakajučysia Bielarusi, na dziele
całkom siabie paśviačajuć fak-
tyčna rasiejskaj sprawie. Jany
havorać pierawažna parasiej-
sku, a pabielarusku nia ŭmie-
juć ci nia chočuć, jany ŭ sva-
jej biblijatecy trymajuć rasiej-
skuju litaraturu, a ab bielaru-
skaj i nia pytajsia, jany zna-
juć časta duža dobra rasiej-
skuju historyju, litaraturu i inš.,
a ab Bielarusi i paniaćcia nia
majuć.

My rozumiejem, što pryčyna hetamu tak nienarmalnamu i tak, z pohladu nacyjanalnaha, škodnamu źjavišču jość—uzhadawańnie, szkoła, vieravyznańnie, tradycyi, pryvyčki i hetak dalej. Ale-ž vialiki čas, kab hetkaja zastareušaja biełaruskaja intelihiencyja zrozumieła svajo adnabokaje i falšyvaje pałažeńnie adnosna biełaruskaha narodu i, kab hetaje pałažeńnie papraŭlajučy, spłaciła doŭh prad svaim narodam, adajučy jamu svaje siły, svoj dośled, svaju viedu i luboŭ.

Nia ĉurajsia svajho i pa-
znavaĵi ĉuĵoj!...

✱ ✱ ✱

Życio majo nie Źdałosia,
 Nia mnoha radaŹci ja dam
 Tabie trava

i vam kałośsia, —

Što moh —

addaŭ usio ludziam.

Tabie viasna, pijać mnie soram,
Ź duży niema uzornych słów,
I nie mahu ja być viasiołym,
Jak ty —

čviciačaja kruhom;

I ŭ tumanoch tvaich nad rečkaj,
U ćvietabojach i ahni, —
U sercy sum haryć,

jak sviečka,

Dušoj nia pjany ja — ani...

I tolki chočycca ŭ źniamozie
Straści na kust

tuhu i sum,

Spačyc pad klonam pry darozie
I biaz tryvohi,

i biaz dum.

Da pnia choć sercam prytulicca,
Dušoj usiu ziamlu abniać...
Jak luba časam pamalicca,
Kali nia maješ sił piajać.

M. Mašara.

Dzikava, 1938.

**Bački Biełarusy! Vučy-
cie swaich dziaciej čytać
i pisać pabiełarusku!**

Депржаўстан
бібліотэка ГССР
ім. У. І. Леніна

U sprawie školnictwa

U sieradu 7 h. m. Kuratar Vilenskaha Školnaha Vokruhu za prašaŭ redaktaroŭ Vilenskich ha-zet i časapisaŭ na presavuju kanferencyju ŭ sprawie školnictwa ŭ svaim vokruzie, znača ŭ Vilenščynie i Navahradčynie. Na kanferencyi hetaj byli i pradstaŭniki presy biełaruskaj. — Tema referatu kanferencyjnaha była wielmi abšyrnaja i my da jaje jašče vier-niemsia. Tut-ža adznačym tolki koratka tyja punkty, jakija adno-silisia da školnictwa biełaruskaha.

Vot-ža naŭpierad treba ścvier-dzić, što sprawa biełaruskaha i naahuł h. zv. mienšaściovaha škol-nictwa samym referatom nia była abniata i vypłyła tolki z kankret-na sfarmulavanych pytańniaŭ biełaruskich pradstaŭnikoŭ. Z uvahi na mnohaludnaść kanferencyi tak-ich pytańniaŭ ab biełaruskim školnictvie było pastaŭlena tolki try:

1. Jak staić sprawa biełaruskaha školnictwa na abšary vokruhu?

2. Što stałasja z deklaracyjami, jakija byli padadzienyja biełarusami padčas školnaha plebiscytu ŭ 1936 h.?

3. Jak staić sprawa navučań-nia biełaruskaha jazyka ŭ szko-lach, u jakich vučacca budučyja vučyciali, heta zn. ŭ licejach i pe-dagogijach?

Na pieršaje pytańnie, pastaŭ-lenaje spačatku i asobna ad na-stupnych dvuch, adkazvaŭ p. na-čalnik Grygleŭski. Z adkazu he-

taha prysutnyja zrazumieli, što vialikaje paraŭnaŭča nasileńnie zapatrebavańnia biełaruskich pa-čatkavych škol tryvała da 1929 h. Heta nasileńnie, kazaŭ p. načalnik, nie zaŭsiady byccam vypłyvała z śviedamaj voli samych bačkoŭ, ale było nakidana zhary (treba razu-mieć — biełaruskaj intelihiency-jaj). Ad 1929 h. tyja-ž bački byc-cam što-raz čaściej pačali dama-hacca pieramieny škol čysta biełaruskich na dvujazyčnyja, a he-tych apošnich — na čysta polskija. Školnyja ŭłady, jakija kiravalisia i dahetul byccam kirujucca ŭ spra-vie bieł. školnictwa zakonom z 1924 h., usim hetym damahańniam išli na spatkańnie. Na pytańnie pastaŭlenaje ŭ mižčasie, jak prad-staŭlajecca ličbovy stan pačatka-vaha biełaruskaha školnictwa, ad-kazvaŭ sam p. Kuratar hetak: ulaściva ŭ viaskovych pačatkavych školach našaha Vokruhu nia mož-na pravieści razhraničeńnia ŭ ploščy staćciavoj pamiž školnic-tvam biełaruskim i niebiełaruskim. Tamu bolš racyjanalna jość pra-vieści plošču padzielu paziomuju (horyzontalnuju), jakaja addziali-la-b u škole niżejšyja addzieły ad vyšejšych. Ab charaktary školy rašaje pierad usim nacyjanalnaje pachodžańnie samych dzieciej i tamu z kaniešnaści, kali nie va ŭsich, to ŭ vialikaj bolšasći hetych szkołaŭ na vioscy u pieršych hadoch vučy-ciel i dzicia zmušany karystacca biełaruskim jazykom, kab adzin druhoha dobra zrazumieć. U vy-šejšych addzielach, u mieru jak dzicia znajomicca z polskim jazy-

kom, sama škola nabiraje cha-raktar što-raz bolš polski.

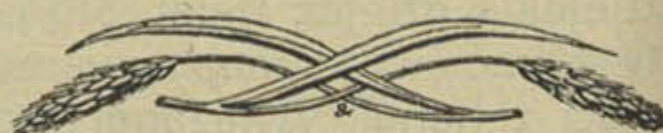
Z adkazu na dalšyja dva pytańni, z jakich apošniaje (3-je) vypłyvała z adkazu na pytańnie pieršaje, pry-sutnyja zrazumieli, što da Kura-toryi zusim nie dajšli deklaracyi na biełaruskiju školu, padavanyja ŭ 1936 h.; zatoje dachodzili proś-by (padańni), jakich adnak tak sama nia možna było zdavolić, bo za raz damahalisia i pačatka-vych škol, i siarednich i navat vyšejšych, a što najvažniejšaje, śledztva pakazała, što hetyja proś-by byli padpisany byccam nie-paŭnaletnimi.

Urešcie prysutnyja daviedali-sia, što ministerjalnaja prahrama licejaŭ i pedagogijaŭ nie prad-bačyć biełaruskaha jazyka, ale dla Vilenskaha Vokruhu sprawa heta jšče nia vyrašana i ŭ chutkim ča-sie z miascovaje Kuratoryi majuć być vyslany na začvierdžańnie ŭ Ministerstva adpaviednyja prapa-novy. Jakija majuć być hetyja prapanovy, prysutnyja nie davie-dalisia. —

Usio heta, paŭtarajem, dumki i pahlady samaj Kuratoryi, jakija z biełaruskaha boku patrabavali-b u šmat miascoch pryncypovaha vyjašnieńnia.

Da spravy hetaj jašče vier-niemsia.

Ad. Klimovič.

AD. STANKIEVIČ

Biełaruski Chryścijanski Ruch

Histaryčny narys.

R A Z D Z I E Ł VIII.

23)

Abnaŭleńnie BChD i ŭhłybleńnie pracy. (1925—1930).

§ 3. — Abnaŭleńnie prahramy i žjezdy BChD.

25 listapada 1928 h. adbyŭsia nastupny žjezd BChD, ab jakim miž inšym hetak piša „Biel. Kry-nica“: „...Biaručy pad uvahu ciažkoje pałažeńnie pa-lityčnaje i ekanamičnaje našych pracoŭnych masaŭ, CK—BChD ŭ parazumieńni z miascovymi arhaniza-cyjami i paasobnymi dziejačami, na sioletni žjezd sklikaŭ nievialiki lik siabroŭ i pry tym najbolš dziej-nych. Adnak, dačuŭšysia ab žjezdzie, niekatoryja siabry prybyli i biez zaprosinaŭ. Ahułam delehataŭ było 72, sympatykaŭ i haściej — 31, usich 103, amal z usich pavietau našaha kraju.

...Pasoł Stepovič — čytajem tam-ža dalej — u praciahu blizu hadziny referavaŭ ahlad prahramy

i statutu BChD, pryčym unios cely rad papravak, źmienaŭ i dapaŭnieńniaŭ. Pašla dyskusii nad pa-asobnymi punktami, amal što ŭsie papraŭki i źmie-ny byli žjezdam pryniaty. Nia schodzjačy z hruntu dahetul isnavaŭšaj prahramy BChD, źmieny adnosiac-ca pieravažna da spravy ŭparadkavańnia ziamli“...1)

Prahledžanaja, papraŭlenaja i dapoŭnienaja na hetym žjezdzie prahrama BChD była tak-ža vydana asobnaj brašuraj u nastupnym 1929 h.

Nastupny — i apošni — žjezd BChD, z nie-zależnych ad samoj arhanizacyi pryčyn, adbyŭsia pašla troch hadoŭ, bo 13.XII.1931 h.²⁾

„Na žjezd prybyli pradstaŭniki BChD z usich biełaruskich kutkoŭ kraju, jak kataliki, tak i pra-vasłaŭnyja, z vajavodztvaŭ: Vilenskaha, Navahradz-kaha i Bielastockaha, pradstaŭlajučy paviety: Aš-mianski, Baranavicki, Brasłaŭski, Dzisienski, Staŭ-piecki, Vałožynski, Vaŭkavyski, Pastaŭski, Sakolski, Vialejski, Lidzki, Vilenska-Trocki i inš... Na žjezdzie było prysutnych 101 pradstaŭnik i 24-och haściej... Pry kancy spravazdačy hram. Paźniak zaprapa-navaŭ žjezdu skoryhavać niekatoryja paragrafy pra-

1) Pašla žjezdu, „Biel. Krynica“ 30.XI.1928 № 54.

2) Žjezd delehataŭ BChD („Biel. Krynica“ № 41 17.XII.31).

! Sučasnaŭe zadańnie biełaruskaj intelihiencyi

Biełaruski narod apynuŭsia ciapier u takim pałažeńni, što, imknučy-sia da svajho vyšejšaha kulturna-ha bytu, musić biazmierna mno-ha addavać svajej žyćciovatvorčaj enerhii i ahulaŭ intelektualnaj siły na abaronu svajej narodnaj asabovaści i navat na abaronu svajho fizyčnaha isnaŭnia.

Praŭda, aficyjalnaja zajava Prem-jera Polskaha Ŭradu hien. Slavo-j-Składkoŭskaha ũ Sojmie na sio-letniaj budžetnaj sesii rabiła ru-žovyja nadziei, bo Premier vyraz-na kazaŭ: „Polski narod pavinien razbudzić u sabie vysokuju švie-damaść, što ad jaho adnosinaŭ da nacyjanalnych mienšaścíaŭ za-leżyć u značaj miery dola Polšcy. Dziela hetaha ũsialakaha rodu prajavy nienaviści abo nieciarp-i-maści z boku polskaha narodu da mienšaści ũvažaju vialikaj pamyl-kaj, jakaja raniej ci paźniej mu-sić pamścicca na Polšcy“.

Ale što z taho, kali hetaja za-java ničym nie zabaviazala ani aficyjalnaj polskaj palityki adno-sna Biełarusaŭ, ani aficyjalna isnu-jučyja polskija hramadzka-palityč-nyja ũhrupavańni. Pašla hetaj za-javy Premjera nie źmianiłasia pa-lityka adnosna Biełarusaŭ ani ũ halinie narodnaje aśviety, — škol-naj i zaškolnaj — ani na inšych adcinkach biełaruskaha narodnaha žyćcia.

Dyk što-ž na heta Bielarusy? Biełaruskaje sialanstva začynia-jecca samo ũ sabie i tak, jak praz doŭhija viaki prad he-

tym, žyvie svaim sobskim žyćciom, nie dapuskajučy ũ nutro svajho čužych upłyvaŭ.

A što biełaruskaja intelihiencyja? Čym jana pavinna azbroić narod, kab jon moh mocna sta-nuć na svoj nacyjanalna-biełaru-ski hrunt?

Mnoha ũ nas addajecca ũvahi spravie sacyjalnaj, ziamielnaj reformie i ahulaŭ haspadarčamu ũparadkavańniu. I zusim slušna; narod biedny. nia moža naležna raźvivacca, nia moža budavać sva-jej sobskej kultury. Ale niamožna zabyvacca, što rodnaja kultura apirajecca na hlybokaj nacyjanal-naj šviedamaści, na żyvoj viery ũ svaje nacyjanalnyja siły. Dziela hetaha treba budzić u narodzie siłu ducha, nie pašyreńniem nie-naviści da čužoha, nie zapiarečań-niem isnujučych faktaŭ, ale prad-usim paznańniem minuŭščyny i sučasnaści narodu. Hetkija ide-i nie konjunkturalnyja, ale stałyja i ich biełaruskaja intelihiencyja, nie zvažajučy na ništo, taksama stała i nie spyniajučysia pavinna pravodzić u svoj biełaruski narod.

K. M—k.

Usiakuju biełaruskaju knižku, hazetu najtaniej i najchutčej dastaniecie ũ biełaruskaj

Kniharni „Pahonia“

Wilno, Zavalnaja vulica № 1.

Z rezalucyjaŭ Kanhresu Na-cyjanalnych Mienšaścíaŭ

Apošni, čarhovy 14 ty, Kanhres eŭrapejskich Nacyjanalnych Mien-šaścíaŭ, jaki adbyŭsia 25 i 26 žniŭ-nia siol. u stalicy švecyi, štokhol-mie, pryniaŭ rezalucyji, z jakich, miž inšym, daviedvajemsia na-stupnaje.

Pradusim treba adznačyć, što Kanhres u svajej rezalucyji ũžo nie zvaročvajecca da Lihi Naro-daŭ, jak heta byvała ũ papiared-nich hadoch, a biezpasredna da eŭrapejskich dziaŭžaŭ z zaklikam zabiašpiečyć pravy nacyjanalnych niedziaŭžaŭnych hrupaŭ u ich žyć-ci palityčnym, kulturnym i haspa-darčym. Pry hetym rezalucyji Kan-hresu dzielać dziaŭžavy na dźvie katehoryi — na abciažanych i nie-abciažanych mižnarodnymi zaba-viazaniami adnosna nacyjanalnych mienšaścíaŭ. Hetym Kanhres spa-dziajecca znajści padtrymańnie ũ tych dziaŭžavach, jakija spravu nac. mienš. u siabie vyrašyli i nia majuć hetaha kłopatu, a dziela ũspakajeńnia ũ mižnarodnym su-žyćci pojduć na spatkańnie dama-hańniam Kanhresu. Aprača hetaha Kanhres vystupiŭ davoli rašuča prociŭ vialikich dziaŭžaŭ, jakija zajmajuć hałoŭnyja roli ũ Lizie Naro-daŭ.

Pašla hetaha štokholmski Kan-hres eŭrapejskich Nacyjanalnych Mienšaścíaŭ šćviardžaje, što ahul-naje pałažeńnie niedziaŭžaŭnych narodaŭ u Eŭropie ũ apošnja časy značna pahoršyłasia: ekanamičnyja ciažary niekatoryja dziaŭža-

hramy BChD, a imienna §§ 29, 34, a tak-ža skory-havać i pašyryć arhanizacyjni statut BChD³⁾. Sko-ryhavanaja i začvierdžanaja na hetym žjezdzie pra-hrama i statut vyjšła asobnaj brašuraj u nastup-nym 1932 h.

Paznajomiŭšysia z historyjaj abnaŭleńnia pra-hramy BChD, prystupim da razhladu roznicy miž pieršaj prahramaj BChD mienskaj z 1920 h. i novy-mi, a tak-ža razhledzim choć koratka hałoŭnyja ja-je asnovy.

Pieršaja prahrama arhanizacyi BChD, što tady zvałasia Chryścijanskaja Demakratyčnaja Zlučnaść Biełarusaŭ, vydanaja ũ Miensku ũ 1920 h., była ty-povaj chryścijajskaj demakracyjaj, jakaja vyrasła i raźvivałasia ũ Zach. Eŭropie. Kali i znachodzim jakija ũ jej roznicy ad henaj, dyk byli heta rozni-cy, vynikajučyja z palityčnaha pałažeńnia Bie-larusi, jak napr. katalickaja vyklučnaść i sprava re-lihijnaj unii ũ prahramie. Zlučnaść była vyklučna katalickaj, konfesijanalnaj (§ 6 i 12 statutu, a tak-ža prahrama na bač. 10—12).

Zlučnaść, jak i Chr. Dem. zahraničnaja, była

3) Narady žjezdu pradstaŭnikoŭ BChD („Biel. Krynica“ 24.XII.1931 № 42).

arhanizacyjaj hramadzkej, ale apalityčnaj, ci jak jana sama kaža — nadpalityčnaj. U punkcie 1 prahramy „Zlučnaści“ čytajem: „...Z natury svajej Chr. Dem. jość evalucyjnaja, nadpalityčnaja, mižnarodnaja, nad-stanovaja“. Nadpalityčnaść aznačaje toje, što Ch.D., budučy faktyčna aficyjalnaj katalickaj hramadzkej arhanizacyjaj, nia borycca za taki ci inšy palityčny ład, bo možna być katalikom i starońnikam: ma-narchii, respubliki, lađu korporacyjnaha, a navat i savieckaha, kali-b hety apošni nia byŭ biazbož-nym i inš., a borycca i pravodzić u žyćcio hramadz-ki ład, jaki apirajecca na chryścijanskaj sacyjalnaj navucy ab pryvatnaj ũlasnaści, kapitalizmie, ab spravie rabotnickaj, ab dziaŭžavie i adnosinach jaje da adzinki i naadvarot i inš.

Zhodna musić z henym pryncypam Ch. D. Zlučnaści ab „nadpalityčnaści“ ũ raździele VI pra-hramy zredahavany i punkt 10, jaki havora: „što datyčyć ajčyny svajej — Biełarusi — Ch. Dem. Zluč-naść Biełarusaŭ žadaje, kab jana była cełaj, niepa-dzielnaj i volnaj“. Nie spatykajem tut slova — nie-zaležnaja, što vyražala-b biełaruskija suverennyja imknieńni Ch. D. Zlučnaści Biełarusaŭ.

Voš-ža kali ciapier pryhledzimsia da pieršaj

vy adnastaronna pierasoŭvajuć na nacyjanalnyja mienšaści; kulturnyja intareasy nac. mienš. pastupova zvužajucca, administracyjnyja prašledavaŭni za spraciŭleńnie nac. mienš. palitycy asymilacyi nia spyniajucca.

U kancy Kanhres zaklikaje eŭrapejskija dziaŭžavy, kab stvaryli varunki bytu nac. mienšaściam dzieła ich usiestaroŭniaha raŭvićcia.

Hołas Kanhresu Nacyjanalnych Mienšaściu pavinien adbicca recham u palityčnym šviecie, bo heta hołas tych, što ŭ budučynie mohuć zahavaryć tak, jak ciapier havorać nacyjanalnyja mienšaści ŭ čechasłavaččynie.

Jubilej chryścijanstva

Sioleta, jak viedajem, prypadaje jubilej 950-hodździa chryścijanstva na słavianskim uschodzie. Hety vialiki jubilej budzie tryvać da paŭovy nastupnaha hođu. Jubilej Chrystovaj viery siarod uschodnich slavianau pačali — Episkapat Hreka-Katalickaj Carkvy i Sabor Biskupaŭ Pravasłaŭnaj Carkvy ŭ Polšcy. Unijaty i pravasłaŭnyja chacieli hetamu vialikamu jubileju nadać ahulny charakter i pačali arhanizavać adpaviednyja ŭračystaści ŭ Haliččynie, na Vałyni i ŭ Chołmščynie. Mnoha dzie hetaja ŭračystaść była naznačana na dzień 14 žniŭnia. Adnak z niezaležnych pryčyn ani ad duchoŭnaj ulady, ani ad samych arhanizatarau jubilejnaja ŭračystaść nie adbylasia. U niekatorych miascoch adbylasia tolki ŭ cerkvach biaz vychadu z carkoŭnuju ahradu.

Knihapis

Z ukrainskaha piśmienstva

o. М. Дороцький — *Садочок Українських Католицьких Свя-тих*. Жовква, 1938.

Jość heta čytanka z pryčyny 950-hodździa chryścijanstva. Vydana staranna i bahata ilustravanaja. Žmiest knižyцы hetki: 1. Ustupnoje slova, 2. Adna stada i adzin pastyr, 3. Cerkva ŭ Ukrainie ad XII da XVI st., 4. šv. Olha, 5. šv. Todar i Ivan, 6. šv. Uładzimier Vialiki, 7. šv. Barys i Hleb, 8. šv. Anton Piačerski, 9. šv. Fiodos Piačerski, 10. šv. Afrasiŭnia-Pradslava, 11. šv. Jozafat, 12. Jubilejnaja pieśnia.

Knižyca heta šmat čaho maje ŭ sabie karysnaha i cikavaha navat i dla Bielarusy; ale dla Bielarusy maje jana adnu reč i niapryjemnuju. Aŭtar, o. M. D., niaz datykaje ziamiel bielaruskich i ani razu nihdzie nie prahavaryŭ i slova: Bielarus, Bielaruś, bielaruski.

Bolš taho: žmiest knižycy pakazvaje, što o. M. D. badaj usio naša liča čamušci ukrainskim. Pavodle jaho i naša šviataja kniazioŭna Afrasiŭnia z Połacka — heta maje być šviataja ŭkrainskaja. o. M. D. uvažaje tak, zdajecca, zatym, što bielaruskija połackija kniazi ŭ mužčynskaj linii majuć svaim prodkam Uładzimiera Vialikaha. Ale-ž heta ničoha nia znača: raz što i sam Uładzimier byŭ nie Ukrainiec, ale varahorus, a druhi raz, što kniazioŭski hety rod praz niekalki pakaleŭniau u

U Litvie

Torfu — apału na sto hadoŭ.

Balot u Litvie jość davoli šmat. Ale takich balot, u jakich byŭ-by hrubiejšy sloj torfu, jość značna mienš. Balot-tarfianiščau, jakija majuć torfu na metr hrubinioj, u Litvie jość da 70,000 ha, z katorych da 6,000 ha prypadaje na kraj Klajpedzki. Bolšyja tarfianiščy žaŭlajucca ŭlasnaściaj dziaŭžavy. Da sialan naleža tolki jakaja 4-ja časć usich tarfianiščau. Pavodle abličeŭniau usiaho syroha torfu ŭ Litvie znachodzicca da 2/3 miljardaŭ kubičnych metrau. Kali-b hety ŭvieš torf vykapać i vysušyć, dyk bylo-b jaho da 230 miljonaŭ ton, heta byŭ-by apał na 100 hadoŭ dla ŭsiej Litvy. Najbahaciejšyja tarfianiščy ŭ Marjampalskim i Šaŭliskim pav. Niamala jaho tak ža jość u Mažeikaŭskim i Taŭrohskim pav. Najmienš majuć torfu Biržanski i Kiejdanaŭski pav. Uhtybki ahułam torf siahaje da 3,15 metrau, časćiej da 7—8 metrau. Adnak dzie-nia dzie slai torfu siahajuć aŭ da 16 metrau. Tarfianiščy paradkajuć adumysloŭcy, jakija kančajuć lašnictva.

(„Ukininkas“ № 17).

Ukraine zukrainiŭsia, a ŭ Bielarusi žbiełarusiŭsia. šv. Afrasiŭnia, rodam z bielaruskich połackich kniazioŭ, žyła i pracavała vyklučna dla Bielarusi, pamiorla ŭ 1173 h. Dyk adkul-ža ŭ jej taja ukrainskaść?

Ad. St.

abnoŭlenaj prahramy z 1926 h., z ustanoŭlenaj nazovaj arhanizacyi, jak „Biel. Chr. Dem.“, dyk ubačym u jej sapraŭdy vialikija roznicu ŭ paraŭnaŭni z prahramaj mienskaj Ch. D. Zlučn. Bielarusau.

Pradusim tut užo majem ustaleny abnoŭleny nazoŭ: Biel. Chr. Demakracija. Dalei, u § 1 majem čysta palityčnyja mety, u jakim adznačana, što „BChD imkniecca da samastojnaści Bielaruskaha Narodu na ŭsich jaho ziemiach, abjadnanych u niezaležnuju demakratyčnuju respubliku“.

U § 22, dzie havorycca ab navučaŭni religii ŭ školach, užo nie spatykajem katalickaj vyklučnaści, a čytajem voś što: „Navučaŭnie religii kožnaha vyznaŭnia adbyvajecc a baviakava, jak u školach uradavych, tak i pryvatnych“.

Duža cikavy raŭdzieł IX ab Religii, u jakim nia tolki užo nie havorycca ab katalickaj vyklučnaści, ale naroŭni traktujucca pravy i žyćcio, jak Katalickaha Kaścioła, tak i Pravasłaŭnaj Carkvy i dzieła hetaha ŭsiudy ŭžyvajecc vyraženie — Kaścioł (Carkva).

Roznicaj i novaściaj jašče cikaviejšaj u tym-ža IX raŭdziele ab Religii abnoŭlenaj z 1926 h. prahramy žaŭlajecc parahraf 25, jaki kaža: „BChD pryncypova prociŭ raŭdziełu Kaścioła (Carkvy) ad

dziaŭžavy. Adnak, kab urad nia moh vykarystvać religii dla palityčnych metaŭ, abo paddzieržyvać adnu religiju prociŭ druhaj, BChD uvažaje mahčymym raŭdzieł Kaścioła (Carkvy) ad dziaŭžavy dla ahulnaha dabra“.

U § 27 taho-ž raŭdziełu ab religii havorycca, što BChD „u žyćci kaściołnym (carkoŭnym) zmahajecc za poŭnyja pravy bielaruskaj movy“, čaho jašče nie spatykajem u prahramie pieršaj, choć u praktycy Chr. D. Zlučn. Bielarusau była za heta-ž samaje.

U abnoŭlenaj prahramie Bielaruskaj Chryścijanskaj Demakracii novaje spatykajem i ŭ spravie ŭlasnaści. Najbolšaj tut novaściaj u hetaj spravie žaŭlajecc biazumoŭna § 34, jaki kaža: „Usie ziemli (dvornyja, kaściołnyja (carkoŭnyja) i inš.), pieravyšajučyja pracoŭnuju normu, pieradajucca na ŭlasnaść i biaz vykupu biezziamielnym i małaziamielnym sialanam“. „Na ŭlasnaść i biaz vykupu“ — možna padumać, što heta supiarečnaść, abo i niedarečnaść: dla siabie pryznajecc ŭlasnaść, a dla druhoha nie. Voś-ža punkt hety razumiejcca tak, što sialanie sami za ziamlu nia płaciać, a razrachunak za jaje pravodzić dziaŭžava.

Z hazet

„З асьветаі у нас вельмі блага“.

—5-га верасня пачаўся новы школьны год. Сярод моладзі на вёсцы і ў месцы ажыўленьне. Усюды рух. Моладзь сьпяшыць да сьвятла, да навукі. Прыгожыя і мілыя абразы. Але, адначасна адбываецца і ціхая трагедыя. — Ня глядзячы на тое, што сьвет, культура, так здаецца хутка ідзе наперад, народныя масы яшчэ часта ня маюць самых аснаўных інстытуцыяў—школаў, гэтых сьвятыняў сьвятла, без каторых сяньня немагчыма абходзіцца.

Найнавейшыя польскія статыстычныя дадзеныя з „Малога Статыстычнага Гадавіка“, „Вучыццлі ў лічбах“ і іншыя падлічэньні, прыносяць, асабліва вёсцы, сумныя весткі.

Стан пачаткавага школьніцтва ў 1937-38 г. у Рэчыспалітай выглядаў гэтак: усіх школаў было 27,235, у якіх вучылася 4,703,200 вучняў. З гэтага 2,163 школы з 1,195,700 вуч. прыпадала на месцы, а 25,072 з 3,507,500 вуч. на вёскі. Пачаткавыя школы дзеляцца на тры ступені: 1-ая ступень—гэта школы адна і двуклясовыя. 2-я ступень—школы трох і чатырох клясовыя і 3-я ступень—школы пяці, шасьці і сямі клясовыя. Распаложаны-ж гэтыя школы наступна: школы 1-шае ступ.—18,405 (у месцах 107, на вёсках 18,298!), школы 2-е ступ.—4,451 (у месцах 30, на вёсках—4,421), школы 3-е

ступені 4,379 (ў месцах 2,026, а на вёсках 2,353!).

Цяпер калі прыпомнім сабе, што ў Польшчы 80 працэнтаў усяго насельніцтва становяць сяляне,—можам зразумець як упасліджаным ёсьць у галіне асьветы сялянства. Як бачым, на вёсцы найбольш школаў першае найніжэйшае ступені. Ды яшчэ поўбяды было-б, каб хоць гэтых найніжэйшых школаў было даволі, а то і гэтых не хапае і, як цьвердзяць знаўцы, больш міліёна моладзі астаецца бяз школаў. Пры тым уся гэта бадай вялікая і страшная колькасьць прыпадае на ўсходнія землі. Бо такнапркл., калі ў заходняй частцы Рэчыспалітай школа абыймае моладзь у 99 прац., то ўва ўсходніх ваяводзтвах толькі 74 працэнт. Моладзь-жа маючая 13-ць гадоў у тых-жа ўсходніх ваяводзтвах абнята толькі ў 57 прац. Ці-ж можна тады дзівіцца, што йдзе хваля паваротнага анальфабэтызму, г. зн. што тыя дзеці, якія калісь крыху вучыліся і ўмелі сяк-так чытаць і пісаць, пасля забываюцца і стаюцца поўнымі анальфабэтамі?..

Далей зробім яшчэ адно малое, але цікавае параўнаньне. Паводле сьпісу насельніцтва з 1931 г. (да каторага многа хто мае, асабліва ў справе нацыянальнасьці жыхараў, засьцярогаў) падае, што паводле роднага языка жыхары працэнтава выглядаюць наступна: польскі язык—68,9 прац., украінскі і рускі—13,9 прац., беларускі—3,1 прац., расейскі—0,1, нямецкі—2,3, жыдоўскі—8,6 і інш.

Кніжка-ж „Вучыццлі ў лічбах“ падае, што паводле роднага языка вучыццлі дзеляцца гэтак: польскі язык—89,8 прац., украінскі і рускі—4,8, беларускі язык—0,18, расейскі—0,4, нямецкі—1,2, жыдоўскі і гэбрайскі—2,3 працэнт.

Да гэтага трэба дадаць, што беларускі язык бярэцца пад увагу ў навучаньні толькі ў 69 школах і ёсьць толькі адна беларуская гімназія. Ці-ж можна тады дзівіцца, што анальфабэтызм і што хваля паваротнага анальфабэтызму найбольш пашыраецца іменна сярод беларусаў?.. — Ясна, што не!

Агулам прыточаныя тут статыстычныя дадзеныя, друкаваныя ў афіцыйных статыстыках і ў розных газэтах, аж надта ярка гавораць, што з асьветаі у нас вельмі блага, тым больш, што няма ніякіх беларускіх асьветных курсаў і культурна-асьветных арганізацыяў. Кепска справа асьветы стаіць і у Беларускай Савецкай Сац. Рэспубліцы. Там нехапае вучыццёў, нехапае школьных будынкаў, падручнікаў. Школьніцтва стаіць так-жа нізка і апошнім часам ува ўсе бел. школы ўводзіцца абавязкавы расейскі язык.

(„Шлях Моладзі“ № 18).

Da Źnik il Čas prysłać padpisku na „CHRYŚCIJAŃSKIJU DUMKU!“

Paśpiašcie, bo spynim hazetu!

Hrošy prysłać najlepš „przekazem rozrachunkowym“. Numer našaha konta 63.

Urešcie Ź raǰdziele XV ab fabryčnych robotnickich spravach miž inšym pryznajecca robotnikom 8-mi hadzinny dzień pracy, prava strajku, robotnic-kija kamitety z pravam učasčia ich u nahladzie za pradukeyaj i dachodam i inš., čaho nie spatykajem zusim u prahramie mienskaj Chr. D. Zlučnašci Bielarusau.

Prahramy DChD z 1927 i 1929 h. majuć zmieny niaznačnyja i niapryncypovyja.

Prahrama z 1932 h. tak-ža ničym istotnym ad papiaredniaj abnoŹlenaj nia roznicca, aprača § 29, jaki tut uŹo zredahavany voš jak: „BChD pryncypova prociŹ raǰdzieļu Kašcioła (Carkvy) ad dziarŹavy i zmahajecca z palitykaj, što vykarystvaje relihiju dla palityčnych metaŹ, abo paddzierŹvaje adnu relihiju prociŹ druhoj“. Ab dapuščeŹni Ź niekatorych vypadkach raǰdzieļu Kašcioła (Carkvy) ad dziarŹavy, jak heta havorycca Ź papiarednich abnoŹlenych prahramach, tut uŹo nie spatykajem.

I tak, ad pačatku svajho isnavarŹnia aŹ da kancy, ci lepš skazać — aŹ da abnaŹleŹnia Ź 1936 h., kali, jak ubačym niŹej, BChD zmianila svoj nazoŹ i sapraŹdy jašče bolš abnavilasja, arhanizacyja heta Ź svajej prahramnaj ideolohii prajšla davoli via-

likuju evalucyju. Z vyznaniova-katalickaj stalasia ahulna chryšcijanskaj bielaruskaj: i katalickaj i pravaslaŹnaj. Pašla abnaŹleŹnia Ź 1926 h. na Źjezdach BChD byvajuć jak kataliki, tak i pravaslaŹnyja, adny i druhija Źpisvajucca Ź jaje siabry, adny i druhija vybirajucca Ź Centr. K—t BChD, u jakim ustalilisja navat zvyčaj, što staršynioj vybiraŹsia zvyčajna katalik, a dva jaho zastupniki byli pravaslaŹnyja. Sprava supolnaj pracy i katalikoŹ i pravaslaŹnych pad šciaham BChD abhavarvalasia tak-ža šyroka i Ź „Biel. Krynicy“. Tak napr. na hetu temu Ź honym časapisie (miž inšym № 40, 1928, № 18 i 40, 1932) znachodzim cely rad artykulaŹ.

Pašla svajho abnaŹleŹnia BChD stalasia hramadzkaŹ i palityčnaj arhanizacyjaj na hruncie ahulna-chryšcijanskaj ideolohii.

Urešcie BChD pašla svajej abnovy stalasia arhanizacyjaj masavaj. U značnym liku ŹŹo hurtavalisia pad jaje šciaham, jak bielaruskija intelihiency, tak davoli šyrokija sialanskija masy i značnyja hru-py fabryčnych robotnikaŹ.

AdnaviŹšysia ideova, BChD adnavilasja i taktyčna, pravodziačy svaju pracu arhanizacyjna i bolš radykalna.

Biełaruskaja chronika

Referat ab Skarynie. U kancy minula miesiaca ũ Švajcaryi (Ciurych) adbyŭsia VIII-my mižnarodny kanhres historykaŭ. Na hetym kanhresie profesar A. Fłorovskij z Prahi pračytaŭ, jak padajuć hazety, duža cikavy referat na temu: dr. Fran. Skaryna i jaho dziejnaść siarod Slavian.

Hien. L. Želihoŭski ũ sprave biełaruskich Ajcoŭ Maryjanaŭ. 1 vierašnia pasol hien. L. Želihoŭski byŭ u Premjera hien. Slavojskłačkoŭskaha i ũručyŭ jamu svaju zajavu ũ sprave vysielenych z klaštara ũ Druŭ biełaruskich zakonnikaŭ ajcoŭ Maryjanaŭ. Hetaja zajava vysłana tak-ža ũ kancylaryju P. Prezydenta R. P., maršaalkam Sojmu, Senatu i ministru Ašviety i Vieravyznańniaŭ.

Biełaruskaja piešnia ũzbaŭhačyvajecca. Viedamy ukrainski kampazytar M. O. Hajvoronŭskij niadaŭna prysłaŭ z Niu-Jorku (dzie jon pastajanna pražyvaje) rehientu biełaruskaha choru ũ Vilni hram. R. Šyrma, siol. ũ časieletnich kanikułaŭ, budućy na paŭdni Pružanskaha pavietu (etnagrafičny rubiež biełaruskaukrainski), zapisaŭ bolš 40 biełaruskich narodnych melodyjaŭ i tekstaŭ, u tym liku kała 10 kaladak i ščadrovak.

Novy dyrektor Biel. Himnazii. Dasiulešniaha dyrektara Bielarskaj Himnazii ũ Vilni hram M. Ancukieviča školnyja ũlady pieraniašli ũ polskuju himnaziju na stanovišča vučyciela ũ centry Rečypaspalitaj. Na jaho miesca naznačany B. Kavalevič. Pryčyny hetaj źmieny niaviedamy.

Napłyŭ vučniaŭ u Bielarskuju Himnaziju ũščiaž pavialičvajecca. Sioleta, tak jak i ũ minulych hodzie, u adzinuju Bielarskuju Himnaziju ũ Vilni było bolš jak ũ dva razy kandydataŭ, čymsia moža himnazija pamiašćić. I nia hledziačy na toje, što šmat kandydataŭ adpała na ekzaminach, jość jašče mnoha takich, što ekzamin zdali a miesca ũ himnazii im nia ma. Ahułaŭ napłyŭ vučniaŭ u Bielarskuju Himnaziju ũščiaž pavialičvajecca. Dziela hetaha Bačkaŭski Kamitet Biel. Himn. 2.IX pasylaŭ da Vil. Škol. Kuratara delehacyju z prošbaj adčynić raŭnaležnyja klasy. Ale, nažał, pakul-

što ab pazytyŭnym adkazie z Kuratoryi na prošby biełaruskich bačkoŭ ničoha nia čuvać.

Biełarusy ũ Litvie. Daviedvajemsia, što biełarusy ũ Kaŭnasie maniacca naładzić vydavańnie biełaruskaha časapisu i wydać na 1939 hod kalendar-knižku. Dumku hetu horača vitajem!

Ciažkaje stanovišča Bielarskaha Muzeju. Jak viedama, Bielarski Muzej u Vilni, pašla pabauleńnia jaho haspadarstvienymi ũladami hrašovaj dapamohi, apynuŭsia ũ ciažkim mataryjalnym stanoviščy. Dziela hetaha mnohija vilenskija biełarusy, ratujućy muzej i idućy za hołasam biełaruskaha sumleńnia i pačućcia, apadatkavalisia na karyść muzeju i ũžo placiać pastajanna kožny miesiac dabravolnyja składki. Da hetkaha pastupku zaklikajem usich Bielarusau. Pierasyłać składki možna na adrys: *Chrześcjański Bank Spółdzielczy na Antokolu. Wilno, Mickiewicza 1.* (Na kuponie adznačyć na rachunek Bieloruskiego T-wa Naukowego).

Muzej, nia hledziačy na ciažkoje pałažeńnie, dziakujućy achvianasci pracuŭnikoŭ i padtrymańniu hramadźianstva, funkcyjanuje normalna. Za pieršyja 8 miesiacaŭ hetaha hodu (da 31.VIII) u Muzei byli 4663 asoby. Lik adviedvajućych Muzej asob stała pavialičvajecca.

U Sav. Bielarusi: biełaruski paet, kamunist *Aleksandrovič*, jak pišuć savietskija hazety, „šciorty z abličča savietskaje ziamli“. Z hetaha treba dadumavacca, što jon, jaki byŭ aryštavany jak „vorah narodu“, ũžo nia žyvie. Paet hety, zdemaralizavany savietskaj palitykaj, budućy na voli doŭha ckavaŭ i danosiŭ na inšych, tymčasam i na samoha pryjšla čarha. Jakim aružžam čto vajuje, ad takoha i pamiraje. Ale sumna i žudasna ũsio hetu...

Biełaruskaj savietskaj encyklopedyi nia budzie. Kamunisty vidać uvažajuć, što Bielaruś moža abyjšćisia i biaz hetaha. ũžo byli prystupiŭšy da pracy. Ciapier uzialisia za likvidacyju. Niachaj Bielarusy karystajuć „з обще понятной“ encyklopedyi rasiejskaj! Susim pajšlo tam na carski lad...

Papraŭka herbu BSSR. Dasiul herb BSSR byŭ hetki: paŭnočnuju paŭkulu abchilała z pravaha boku dubovaja halinka z žaludami, z levaha pšaničnyja kałasy, a miž

U Savietach

Zabureńni i pažary ũ Savieckaj Bielarusi. Latvijskaja presa padaje, što ũžo niekalka tydniaŭ biezpraryŭna ũ Savieckaj Bielarusi harać lasy. Hety pažar taki vialiki, što dym achapiŭ i pakryvaje čaść Latvii. Mienskaja hazeta „Žviazda“ ab hetym piša, što raspaleny pažar „vorahami narodu“ žniščyŭ u 52 kolektyŭnych dvoroch usie haspadarskija budynki i sioletniaje sabranaje ũžo zboža. Dalej balšavickaja hazeta vyjaŭlaje, što ũ niekatorych rajonach savietskaj Bielarusi byli sialanskija zabureńni, jakija paŭstali padčas zabirańnia ũladaj zboža. Zabureńnie zdušyła vojska. Lasnyja pažary paŭstajuć štoraz u inšym miejscy

Prapahadna rasiejskaha patryjatyizmu ũ SSRR. Narodny kamisarjat ašviety wydaŭ instrukcyju, pavodle jakoj usie savietskija teatry pavinny padbirać sceničny repertuar rasiejskaha patryjatyčnaha źmiestu. Pry hetym instrukcyja nakazvaje staracca, kab była pradstaŭlana histaryčnaja rola Rasiei, jak avanhardnaja rabota sušvietnaj revalucyi.

Dyktatar SSRR Stalin ranieny. Padčas prajezdki aŭtambilem Stalin ranieny. Stalin maje za 20 kilometraŭ ad Maskvy svoj dvarec, kudy jeździć z Maskvy amal štodnia. Daroha da hetaha dvarca asfaltavanaja i ũščiaž biazludnaja pad srohim dahladam specyjalnaha addziełu balšavickaj žandarmerii. Stalin jeździć pad srohim dahladam prybočnaj palicyi; jedzie zaŭsiody aŭ u niekalkich aŭtamabilach paasobku niekalki najviarniejšych palicejskich ahientaŭ zahrymirovanych da padobnaści Stalina, tak što paznać, u katorym z ich sapraŭdny Stalin, z boku niemahčyma. Hetym razam Stalin ranieny ũ aŭtamabili, jaki naječaŭ na prydarožnaje dreva i ražbiŭsia. Stalin byccam złamaŭ ruku.

imi była piacikutnaja čyrvonaja zorka. Na halincy byli pieraviakzi čyrvonaj istužki z kličam: „proletary ũsich krain zlučajcisia“: pabiełarusku, parasejsku, pażydoŭsku i papolsku. Žmienieny herb dubovaje halinki nia maje, z abodvych bakoŭ paŭkuli jość pšaničnyja kałasy, pieraplecienyja čvitučaj kaniušynaj i dašpielym lonam. Nadpisy astalisia tolki rasiejski zprava i biełaruski zleva.

Palityčnaja napruža- naść u Eŭropie

Apošnimi časami prychoďziać viestki z usich stalicaŭ eŭrapejskich dziaŕžaŭ, jakija pakazvajuć na vialikuju palityčnuju napružanaść u Eŭropie, jakaja paŭstała i pastupova raźvivajecca z pryčyny čechasłavacka-niamieckaha konfliktu. Biepasrednaj pryčynaj hetaha jość toje, što pavadyry sudeckich niemcaŭ u Čechasłavačynie nia jduć na nijakija ŭstupki ŭ svaich damahańniach ad čechasłavackaha ŭradu, što nastojliwa tak-ža padtrymlivaje baronić Niamieččyna.

Vajennaja padhatoŭka Čechasłavaččyny, Niamieččyny i Francyji

U suviasi z niaŭstupkaj sudeckaj niamieckaj nacyjanalistyčnaj partyi pad pavadyrstvam Henleina čechasłavacki ŭrad pastaviŭ svaje zbrojnyja siły ŭ pahatovie vajennaj abarony suproć mahčymaha napadu na Čechasłavaččynu Niamieččyny. Niamieččyna, baroniačy damahańni Henleina, uporysta imkniecca ŭ kirunku zachapleńnia Sudetaŭ. U źviazku z hetym Francyja praviła častkovuju mabilizacyju svajho vojska i ŭsilila zbrojna svajo pryhraničča z Niamieččynaj.

Niamieččyna hrazić adkryta

Niamiecki ŭrad nadoviačy vylaŭ niekatorym vialikadziaŕžavam pišmo, u jakim ab Čechasłavačynie zajaŭlaje adkryta hetak: kali čechasłavacki ŭrad nia vyrašyć damahańniaŭ sudeckich niemcaŭ, dyk Niamieččyna padtrymaje hetaje damahańnie ŭsialakimi sposabami, jakimi tolki moža—h. zn. i zbrojnaj siłaj. Takaja zajava vyrazna aznačaje, što Niamieččyna hatova pačać vajnu z Čechasłavaččynaj.

Anhlia stanie ŭ abaronie Čechasłavaččyny

Anhielski ŭrad dasiul namahajecca spynić mahčymuju vajnu ŭ Eŭropie. Adnak apošnimi dniami zaniaŭ vyraznaje stanovišča prociŭ Niamieččyny. Anhielskija ministry adkryta zajaŭlajuć, što Anhlija stanie ŭ abaronie Čechasłavaččyny i pojdzie z inšymi dziaŕžavami baronić asnaŭnyja pryncypy cyvilizacyi. Ciapier — padčyrkavajuć anhielskija ministry — Eŭro-

Hinie piešnia ŭ nas.

Kluščany, Šviancianskaha pav. Kluščany i vakolica dobra słyła kališci z taho, što tut choraša spiavali. Nia možna, na žal, skazać hetaha ab Kluščanach siańniašnich. Hłucha niejaka stałasja ŭ žyćci štodziennym, hlucha i ŭ kašciele. U štodziennym žyćci, dzie tak niadaŭna jšče miłahućna žviniela narodnaja piešnia, siahońnia abo ŭsio zahłochła, abo ŭstupiła miesca niejkomu „modnamu“, najčасьciej niemaralnamu skavytańniu, pryviezienamu z dašłych i bližejšych krajoŭ.

Kiepskaju darohu vybrali j našyja siańniašnija kiraŭniki špievu kašcielnaha, zavodziačy skrož, pačynajučy ad dziaciej, niejki ja piešni „novyja“, a vykidajučy dahetulašni ja. Dachodzić da taho, što starejšaje pakaleńnie (ludzi, što majuć hadoŭ 40–50) ŭžo ŭ svaim

pie i celamu švietu hrazić vajna. Los miru apynuŭsia ŭ rukach adnaho čalavieka—niamieckaha dyktatora Hitlera. Hety čalaviek svaim nastupam na Čechasłavaččynu vyklikaje sušvietnuju vajnu.

Žjezd nac.-sacyjalistyčnaj partyi ŭ Niamieččynie

Ciapier ad 6 da 12 h. m. adbyvajecca ahulny žjezd niamieckaj nacyjanalistyčna-sacyjalistyčnaj partyi, na jakim Hitler maje vyjavić svaje palityčnyja plany nia tolki nutranaj palityki, ale tak-ža i zahraničnaj. Na hetym žjezdzie Hitler maje vykažać i dalejšy palityčny plan pastupańnia adnosna Čechasłavaččyny. Slovam, ad hetaha žjezdu zaležyć ciapier i mir i vajna.

Vysialańnie Žydoŭ z Italii.

Italjanski fašystaŭski ŭrad vydaŭ dekret, jakim adbiraje pravy hramadźianstva ŭsim Žydom, što pasialilisja ŭ Italii pašla 1 studnia 1919 h. Ŭsie hetyja Žydy pavinny vybracca z Italii ŭ praciahu 6 miesiacaŭ, a kali nia vyjeduć „dabravolna“, dyk buduć vysieleny nasilna.

rodnym kašciele čujecca byccam u dalokich hašciach: padčas špievu nia śmieje j raziavicca, bo ŭsie blizu piešni pajuca niejaka inakš, pa „novamu.“

Našto heta i kamu zdałosia, nia viedaju. Viedaju tolki, što heta ŭ slabiejšych ludziej naahul adbivaje achvotu ad čynnaha ŭčasčia ŭ nabaženstvach, a macniejšych navodzić na dumku ab patrebie ratavańnia našaje piešni, na katoruju byccam zmovilisja ŭsie siły siańniašniaha švietu. Tak, našu piešniu treba ratavać ad zahuby!

Parachvianin.

Niaroŭna na šviecie.

Barščeva, Bielastocki pav. Ja byŭ u kuźni i havaryŭ tam z siałanami ab sučasnym žyćci. Jany mnie, jak adzin, usie chvalili ciapierašnja paradki, nie narakajučy na t na bialeńnie płačoŭ. Ja vyjšaŭ z kuźni i na darozie spatkaŭ čalavieka, što išoŭ z hminy, hdzie maldavaŭ jon za 80 zł. kuplenaha kania. Hety čalaviek nie chacieŭ da mianie havaryć pabielarusk. Jon z susiedniaj wioski, pravasłaŭny, siamja ŭ jaho 6 čalaviek. Žnivo — i jon spiašaŭsia da chaty, u jaho piać ha ziamli. Ja jšoŭ dalej i spatkaŭ na rovary vojta ŭ akularach. Ja da jaho, kab jon mnie addaŭ moj doŭh 10 zł., jak ŭžo ŭ jaho ciahniecca paŭhoda. Vojt mnie na heta u adkaz—siahońnia ani hrošyka ŭ mianie, prydzi ty pa heta za tydzień!

Jašče dalej ja na darozie spatkaŭ rabotnika z Bielastoku. Jon bosy, u ŭ košyčku jahonyja chadaki. Jon cienki, z padarvanymi vudami, pakašlivaje, byccam dychavičny, za 10 kilametraŭ jon le-su šukaje, kab sabie hryboŭ naźbirać. Jon mnie kazaŭ: maju 60 hadoŭ, ja pracavać nie mahu, mnie dajuć zapamohi 20 zł. u miesiac, a siamja maja 6 duš, svajej chaty i harodu ja nia maju i zdaroŭje svajo ja straciŭ u bielastockich harbarniach pracujučy. I tut mnie hety rabotnik staŭ Sibir chvalić, dzie byŭ jon prad vajnoj. Rastaŭšysja z hetym rabotnikom, ja razvažau, čamu žyćcio ludzkoje nieadnalkovaje dla ŭsich? U kuźni tak havorać ludzi, a na darozie inakš!

B. M.

Z USIAHO ŚVIETU

Z Polšcy.

Padhatoŭka da vybaraŭ u samaŭrady. Padhatoŭka da samaŭradavych vybaraŭ u Polšcy ŭžo pačalasja. Hetaja padhatoŭka adbyvajecca ŭ uradavych kruhoch i ŭ kruhoch zarhanizavanaha polskaha hramadzianstva. Na wybary ŭ samaŭrady pastanavili iści i apazycyjnyja partyi — Stron. Ludowe, P.P.S. i inšyja.

Pryhraničnaja pałasa i niemcy. Niadaŭna vydany novy zakon ab pryhraničnaj pałasie, jaki abyjmaje celaje Vilenskaje vajavodztva, daloka na zachad Navahradčynu, Palešsie i siahaje da Bielaŭstoku z boku Litvy, abniaŭ tak-ža šyraka i polska-niamieckaje pryhraniča. Pašla vydańnia hetaha zakonu niamiecki senatar napisaŭ da Premjera Polskaha Ŭradu adkrytuje pišmo, u jakim pratestuje prociŭ henaha zakonu, katory — piša niamiecki senatar — skiravany prociŭ niemcaŭ i damahajecca žmieny hetaha zakonu.

Palaki i niamieckija hitleraŭcy ŭ Hdansku. Jak viedama, „volny“ Hdansk mirnym sposabam apynuŭsia ŭ rukach niamieckich nac.-sacyjalistaŭ, jakija ŭstanaŭlajuć tam svaje paradki. Ad hetych hitleraŭskich paradkaŭ u pieršuju čarhu ciarpiac roznyja prašledy tamašnija palaki: zabaranajuć raspaŭsiudžvać polskija hazety, polskim rabotnikam nie dajuć raboty i zdarajuca spadciška zabojsťvy palakoŭ. Nie zvažajućy na toje, što Polšč nad Hdanskam maje niejki pratektarat, niamieckija nac.-sacyjalisty adkryta viaduć prapahandu ab pryłučeńni Hdansku da Niemieččyny.

Z zahranicy

U Hišpanii niama rašučaj pieramohi. Apošnimi časami vajennaja aktyŭnaść u Hišpanii ŭzmahlasja na ŭsich frontach. Abiedźvie starony prajaŭlajuć časta nastupleńni, ale ani adna, ani druhaja starana nia maje rašučaj pieramohi.

U Kitaju nastupleńnie japoncaŭ nia spyniajecca, ad katorych kitajcy zaŭziata baroniacca

Liha Narodaŭ i car Abisinii. Abisinski car-emihrant Hajle Selasie paviedamiŭ sakrataryjat Lihi Narodaŭ, što namierany pryslać svaju delehacyju na ahulnuju sesiju Lihi, jakaja adbudziecca 12 h. m. Hetym Hajle Selasie prypaminaje palityčnamu švietu ab hvalcie Italii nad Abisinijaj i ab tym, što Abisinija italjanskaha panavańnia nad saboj nie pryznae.

Baski — kulturny, katalicki narod, pasieleny ŭ hranicach niaščasnej hišpanskaj dziaŭžavy. Los hetaha narodu wielmi ciarnisty, asabliva ciapier, kali ŭ Hišpanii mižnarodny fašyzm vajuje z mižnarodnym socyjalizmam. U apošnija hady, jak padae anhielskaja presa, 14 tysiać Baskaŭ rastralna, 30 tysiać pasadžana ŭ astrohi j vyslana ŭ lahiery adasableńnia, 50 tysiać pazbaŭlena hramadzianstva i kala 120 tysiać Baskaŭ uciakło z rodnaha kraju ad prašledu hišpanskaha nacyjnalizmu.

List z Francyi

(Ad ŭłasnaŭ karespudenta).

Cielam ja ŭ Francyi, a dušoj u svaim rodnym kraju, pasiarod svajho bielaruskaha narodu. Duža ja sumuju pa svajej staranie i pa svajej siamji. Nia maju ja namieru tut doŭha astavacca. Pabudu tut, — pakul nie zarablu krychu na svaju haspadarku (Vojstama, Vialejskaha pav.), jakaja zharela. Dziela hetaha niaščasćia prymušany ja byŭ pakinuć žonku i małych dziaciej i jechać siudy na zarabotki. Ale na maju biadu franki, jakich ja tut zarablaju 330 u miesiac, stanoviac maľuju vartaść. A z hetaha treba paslać žoncy na budoŭlu i kab aplaciła rabotnika. Ale niejak daju radu — ničoha nie prapju i nie prakuru, dyk krychu maju. Ad dušy dziakuju redakcyi za rodnaje slova. Jano adzinaja maja paciecha na čužoj staranie.

M. Bujak.

(Francyja — Loire).

Jazda araplanam — Iakarstva ad koklušu. U Francyi pačali lačyć dziaciej ad koklušu araplanami. Chvoraje dziacia na kokluš padyjmajuć araplanam uharu na 2.500 metraŭ. Tam, uhary araplan kružycca paŭtary hadžyny i apuskajecca na ziamlu. Raptoŭnaja i silnaja žmiena pavietra na hetkaj vyšyni zusim vylečvae dziaciej ad koklušu. Pašla paŭtaryhadžinnaha lotańnia ŭ pavietry dziacia varočajecca damoŭ zusim zdarovaje.

Dźvie haľavy i try ruki. U čarnioŭcach (Rumynija) žančyna paradžila chlapca, jaki maje 2 haľavy i 3 ruki, z jakich adna mieła 7 palcaŭ. Dziacia pamiora.

Vilenskaja chronika.

Biezraboćcie zatrymaľasia na ličbie bolš-mienš 700. Siarod hetych biezrobotnych pieravažajuć intelihienty.

Kanfiskata. № 37 litoŭskaj hazety „Aidas“ skanfiskavany za artykul: „Pabyt arcybiskupa ŭ Hierviatach“.

Paštovaja skrynka

J. B. Atrymali, dziakujem, skarystajem. „Chr. D.“ ciapier vysylajem stolki, skolki vy prosicie. Nia vyslali raniej praz niedahlad našaj administracyi.

C. B. I my ŭžo dumajem ab tym, kab časapis naš dy zrabić tydniovikam. Kali akuratsniej pojdzie padpiska, dyk heta zrobim.

U. A. Dziakujem za dobryja slovy.

R. V. Nie paciarpieŭšy, ničoha nia budzie.

F. A. Pry dobrej achvocie zaŭsiody niešta možna zrabić dla svajho narodu.

J. Č. Dobra, što vy paznali svaju pamyłku i pryznalisia da hetaha.

B. M. Z „Pahoni“ vypliscie bielaruskija knižki, čytajcie sami i dziaciej svajch vučycie.

D. K. „Narody nia ŭmirajuć“, kali ŭmiarci nia choćuć i boracca za žyćcio svajo, — inakš mohuć i pamierci. Ab hetym my Bielarusy asabliva pavinnny pamiatavać.

A. S. Zamieš biadavać, — treba pracavać. Narod naš ciahućy i vytryvaly, ale jamu treba pamahać.

Žarty.

*
— Čamu ty taki sumny?
— Viedaješ, biada!
— A jakoha rodu?
— Žanočaha!

*
— Ručaju, što ad hetaha Iakarstva vyrastuć u vas na haľavie vaľasy.
— A jakaja hvarancyja?
— Daju vam biasplatna hriebieŭ.

„Chr. Dumka“ vychodzić: 1, 10 i 20 kožnaha miesiaca.

Padpiska na hod — 3 zł., na paľohodu — 1 zł. 50 hr., na try miesiacy — 75 hr. Cana asobnaha numaru — 10 hrašoŭ. Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Adkazny redaktar V. JERMALKOVIČ

Vydaviec KS. AD. STANKIEVIČ

Bielaruskaja Drukarnia im. Fr. Skaryny, Vilnia, Zavalnaja vul. № 1.